

ПРАВА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Жарова О. П.

В статті виконується аналіз прав, які мають вищі навчальні заклади України згідно чинного законодавства. Досліджується нормативно-правове закріплення прав вищого навчального закладу в Україні. Розглядається питання впровадження прав, визначених у законодавстві, до статутів окремих вищих навчальних закладів на прикладі Статуту Національного університету "Одеська юридична академія". В статті також звертається увага на необхідність особливого переліку прав окремо визначеної законодавцем категорії ВНЗ - вищих військових навчальних закладів (вищий навчальних закладів із специфічними умовами навчання).

Ключові слова: вищий навчальний заклад, права ВНЗ, статuti вищих навчальних закладів, нормативно-правове закріплення прав ВНЗ, вища освіта.

В статье проводится анализ прав, которыми обладают высшие учебные заведения, в соответствии с действующим законодательством Украины. Исследуется нормативно-правовое закрепление прав высшего учебного заведения в Украине. Рассматривается вопрос внедрения прав, определенных в законодательстве, в уставы отдельных высших учебных заведений на примере устава Национального университета "Одесская юридическая академия". В статье также уделяется внимание необходимости особого перечня прав отдельно выделенной законодателем категории ВУЗов - высшие военные учебные заведения (высшие учебные заведения со специфическими условиями обучения).

Ключевые слова: высшее учебное заведение, права ВУЗа, уставы высших учебных заведений, нормативно-правовое закрепление прав ВУЗа, высшее образование.

The article analyzes the rights that the Higher education institutions have under the current legislation of Ukraine. The article examines regulatory securing of the rights of Higher education institutions in Ukraine. The article considers the implementation of the rights specified in the legislation, to the statutes of the certain Higher education institutions on the example of the Statute of the National University "Odesa Law Academy". The article also draws attention to the necessity for the personal list of rights for the separately defined by the legislator categories of Higher education institutions - Higher military educational institutions (Higher education institutions with specific conditions of training).

Key words: institution of higher education, rights of the institutions of higher education, statutes of the Higher education institutions, regulatory and legal consolidation of the Higher education institutions, higher education.

Становлення України як самостійної і незалежної держави, рівноправного члена світового співтовариства, супроводжується інтенсивними процесами її входження в систему світового економічного і гуманітарного співтовариства, систему світових господарських зв'язків, активної участі в європейській інтеграційній політиці. Це об'єктивно зумовлює зростання потреби держави

в підготовці висококваліфікованих фахівців широкого профілю і якісно змінює концептуально-філософську основу такої підготовки у бік посилення її гуманітарної підготовки. Сьогодні Україна йде шляхом перетворень у різних сферах, у тому числі освіти, зокрема вищій.

Таким чином, основною метою сучасної системи освіти стає формування фахівців, які володіють комплексом системних знань, заснованих на демократичних і гуманістичних досягненнях світової і національної освіти, науки і культури; фахівців, відповідальних за свою долю, долю суспільства, держави і людства, що сповідає повагу і дотримання прав людини і громадянина, здійснює свою діяльність з дотриманням високих морально-етичних і правових норм. Успішність державної освітньої політики залежить не тільки від фінансового забезпечення, про що найчастіше наголошується органами державної влади України, а і на нашу думку, від самої сутності та статусу ВУЗів, обсягу прав і повноважень, якими вони наділені.

Дослідженню проблематики прав вищих навчальних закладів присвячували увагу такі вчені, як: В.В. Андрейцев, В.І. Андрейцев, А.А. Батяєв, Л.М. Волоснікова, Л.Ю. Грудніцина, Ю.А. Дмитрієв, А.А. Дорская, С.В. Ківалов, Н.В. Ласкіна, В.В. Речицький, Є.С. Шульгіна та інші видані вчені, дослідники та правники.

Тим не менш, вища освіта є сферою суспільних відносин, яка постійно розвивається, змінюється, а тому і потребує постійного вдосконалення у зв'язку із численними змінами та прийняттям нових нормативно-правових актів, що регулюють статус вищих навчальних закладів в Україні.

Метою даної статті є ґрунтовний аналіз прав, які на сьогоднішній день мають вищі навчальні заклади, їх нормативно-правова регламентація; порядок імплементації від загальних прав до конкретного вищого навчального закладу.

Згідно із положеннями Лісабонської конвенції 1997 р. про визнання кваліфікацій для системи вищої освіти європейського регіону (ратифікованої Україною 03.12.1999 р.); Сорбонської декларації (1998 р.) про узгодження структури системи вищої освіти, Болонської декларація, країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти [1; 2]. Зокрема, п.6 Болонської декларації наголошує про необхідність приведення вищої освіти в різних країнах до єдиних стандартів [3].

На сьогодні в Україні існує розгалужена система вищих навчальних закладів, покликаних гідно відповісти на виклик сучасності і представити світовій спільноті висококваліфікованих фахівців у всіх галузях. Наділення сфери вищого професійного навчання і науки академічними правами, на думку деяких вчених, являється параметрами конституційно-правового режиму академічних свобод, надзвичайно важливих для функціонування вищого навчального закладу [4, 1045].

Відомий український вчений В.В. Комаров у своїх дослідженнях звертає увагу на стихійність розвитку вищих навчальних закладів [5, 13]. Втім, на нашу думку, проблема національної вищої освіти в Україні не полягає виключно в кількісних показниках [6, 4].

Подальший розвиток державності, утворення парламентаризму, що відповідає власній історії і дійсності, вдосконалення права, законодавства і практики їх застосування тісно пов'язуються із модифікацією вищої правничої освіти, а також ВУЗів, як установ, що проводять освітню діяльність [6, 4]. Це потребує високого рівня юридичної забезпеченості правозастосовчої та правотворчої діяльності [7, 136].

Вищий навчальний заклад - окремих вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей. (ст. 1 п. 5 Закону України "Про вищу освіту") [8].

Слід зазначити, що в Законі України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01/07 2014 відводиться окрема увага поняттю "вищий військовий навчальний заклад (вищий навчальний заклад із специфічними умовами навчання)", під яким розуміється "вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Тим не менш, не зважаючи на те, що законодавець особливо відзначає поняття "вищого військового навчального закладу", в Законі даному типу вищий навчальних закладів не надається особливий перелік прав і обов'язків.

Згідно ст. 2 п. 3 Закону України "Про вищу освіту" права ВНЗ, що визначають його автономію, встановлені цим Законом, не можуть бути обмежені іншими законами чи нормативно-правовими актами. Таким чином, на нашу думку, потребує уточнення питання, чи мають вищі військові навчальні заклади той же самий обсяг прав, якими наділені "громадянські" вищі навчальні заклади? Вищі навчальні заклади мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування. Дана група прав ВНЗ виходить із принципів, на яких провадиться діяльність ВНЗ, зокрема п. 1.1 ст. 32 ЗУ "Про вищу освіту" визначає принцип автономії та самоврядування.

Згідно ч. 2 ст. 32 Закону України "Про вищу освіту" ВНЗ мають право:

- 1) розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності;
- 2) самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу;
- 3) обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти;
- 4) приймати на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників;

5) формувати та затверджувати власний штатний розпис;

6) приймати остаточне рішення щодо визнання, у тому числі встановлення еквівалентності, здобутих у вищих іноземних навчальних закладах ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук і вчених звань доцента, професора під час зарахування на навчання та/або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника;

7) запроваджувати рейтингове оцінювання освітніх, науково-дослідницьких та інноваційних досягнень учасників освітнього процесу;

8) надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства;

9) самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;

10) самостійно запроваджувати спеціалізації, визначати їх зміст і програми навчальних дисциплін;

11) присуджувати ступені вищої освіти здобувачам вищої освіти, які відповідно до законодавства успішно пройшли процедуру атестації після завершення навчання на відповідному рівні вищої освіти;

12) приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами;

13) утворювати загальноосвітні навчальні заклади за погодженням з органами місцевого самоврядування;

14) утворювати, реорганізовувати та ліквідувати свої структурні підрозділи;

15) провадити видавничу діяльність, зокрема видавати підручники, навчальні посібники і наукові праці, а також розвивати власну поліграфічну базу;

16) провадити на підставі відповідних договорів спільну діяльність з навчальними закладами, науковими установами та іншими юридичними особами;

17) розміщувати свої навчальні, науково-дослідні та навчально-науково-виробничі підрозділи на підприємствах, в установах та організаціях;

18) брати участь у роботі міжнародних організацій;

19) запроваджувати власну символіку та атрибутику;

20) встановлювати власні форми морального та матеріального заохочення учасників освітнього процесу;

21) звертатися з ініціативою до органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у сфері вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами;

22) провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту вищого навчального закладу;

23) розпоряджатися власними надходженнями (для вищих навчальних закладів державної і комунальної форми власності), зокрема під надання платних послуг;

24) відкривати поточні та депозитні рахунки в банках;

25) здійснювати інші права, що не суперечать законодавству.

В ст. 27 п. 7 Закону України "Про вищу освіту" зазначається, що вищий навчальний заклад діє на підставі власного статуту. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України № 60 від 5 лютого 2003 року "Про затвердження примірною статуту вищого навчального закладу" дані права імплементуються у розділ 3 Статуту вищого навчального закладу "Обсяг цивільної правоздатності" [9].

У "Примірному статуті" вказується, що в п. 3.2. вка-

зуються права вищого навчального закладу відповідно до законодавчих та нормативних актів щодо навчальної, наукової, фінансової, виховної, організаційної, кадрової, міжнародної, зовнішньоекономічної та іншої діяльності, організації навчального процесу, володінню та управлінню майном, земельними ділками тощо [10].

Права щодо автономії та самоврядування вищого навчального закладу, за "Примірним статутом" реалізуються відповідно законодавства і наводяться в розділі 4 "Управління навчальним закладом, права та обов'язки керівника вищого навчального закладу", п.2 - дані права вказуються відповідно до Закону України "Про вищу освіту".

Слід зазначити, що згідно листа Міністерства освіти і науки України від 8 жовтня 2015 року № 1/9-479 приведення Статутів вищих навчальних закладів у відповідність до Закону України "Про вищу освіту" має бути завершено до 6 вересня 2016 року [11].

Згідно із Статутом Національного університету "Одеська юридична академія" (станом на 01.05.2016), університет має право:

приймати необхідні рішення і провадити дії, які віднесені чинним законодавством до компетенції університету;

готувати фахівців за державним замовленням органів державної влади; підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності (далі - організацій), місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій та за договорами з громадянами України, іноземцями, особами без громадянства;

створювати інститути, факультети, училища, науково-дослідні установи, центри, інформаційні центри, кафедри, лабораторії, учбово-навчальні центри, навчально-консультативні пункти, філії, наукові представництва, відділення довузівської підготовки та інші структурні підрозділи і припиняти їх діяльність, у тому числі і у зарубіжних країнах;

визначати і затверджувати зміст навчальних планів, навчальних програм та організаційні форми навчального процесу, розробляти та запроваджувати власні навчальні програми та програми наукової діяльності, брати участь у регіональних, державних та міжнародних програмах;

затверджувати плани щорічного видання навчальної та наукової літератури та здійснювати видавничу діяльність, забезпечувати видання підручників, навчальних, наукових і науково-методичних праць, журналів, інформаційно-аналітичних збірників тощо;

присвоювати вчені звання професора, доцента, старшого науковця співробітника та почесні звання в установленому законодавством порядку;

призначати та передавати за затвердженням до Міністерства освіти і науки України кандидатури голів Державних екзаменаційних комісій;

розробляти власну організаційну структуру, визначати форми організації і стимулювання праці, які здатні забезпечити максимальне використання інтелектуального потенціалу професорсько-викладацького складу, наукових працівників, студентів, аспірантів і докторантів;

самостійно затверджувати штатні розклади і посадові оклади працівників у межах створеного в установленому порядку фонду оплати праці;

визначати у колективному договорі форми і системи оплати праці, схеми посадових окладів, умов запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород

та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат згідно з чинним законодавством України;

придбавати житло та інші матеріальні цінності та відчувувати їх в установленому законодавством порядку, сприяти забезпеченню житлом працівників Університету;

здійснювати інвестування в житлове будівництво та брати участь у пайовому будівництві житла;

надавати придбане або збудоване житло співробітникам Університету для поліпшення їх соціально-побутових умов короткостроковій та довгостроковій безвідсотковій позики у порядку, встановленому чинним законодавством;

списувати з балансу обладнання, що стало непридатним для використання або матеріально чи фізично застаріло;

організувати в установленому порядку держпрозрахункові підприємства (установи) для надання послуг організаціям і громадянам, затверджувати кошториси для придбання та реалізації спеціальних засобів, надання платних послуг населенню (переклад тощо);

на підставі укладених угод з іншими організаціями виконувати різноманітні види робіт, надавати послуги, а також здійснювати підприємницьку діяльність у будь-яких не заборонених законодавством організаційних формах відповідно до мети та завдань Університету;

встановлювати щорічно або поєднано обсяги стипендій для студентів, аспірантів та докторантів залежно від наявних коштів, але не нижче мінімуму, встановленого законодавством;

визначати та встановлювати власні форми морально-го та матеріального заохочення викладачів, науковців, студентів, аспірантів та докторантів Університету;

отримувати кошти і матеріальні цінності (будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби тощо) від органів державної влади, підприємств, установ, благодійних фондів, громадян України, іноземців та осіб без громадянства;

виготовляти телевізійні програми, фільми, інформаційну відеопродукцію, розповсюджувати їх каналами українського телебачення та за кордоном; транслювати і ретранслювати телерадіопередачі, телерадіопрограми, документальні та художні фільми, літературно-драматичні твори, концертно-видовищні та спортивні програми, у тому числі з застосуванням засобів супутникового та кабельного телебачення, виготовляти інформаційні програми, створювати та експлуатувати сателітні приймально-передавальні станції з метою безпосереднього та непрямого супутникового мовлення;

використовувати програми та передачі інших телерадіоорганізацій (при отриманні відповідного дозволу власника), надавати ефірний час для виступів народних депутатів України, депутатів місцевих рад з питань їх депутатської діяльності, виготовляти і розповсюджувати радіопрограми інформаційного, навчального, художнього, громадсько-політичного та іншого характеру;

здійснювати спеціалізовану експертну діяльність, зокрема щодо проведення правової, економіко-правової, соціально-правової, криміналістичної та інших видів наукових та науково-технічних експертиз;

вирішувати всі інші питання відповідно до вимог чинного законодавства України та Статуту університету [12].

На прикладі вищенаведених прав статуту окремого взятого для розгляду ВНЗ, а також на підставі аналізів статутів інших ВНЗ України, положення яких ми не можемо навести для порівняння у зв'язку із обмеженістю обсягу статті, можемо зробити висновок про те, що

вищі навчальні заклади, зазвичай, деталізують та розширюють надані їм права в межах прав, закріплених у законодавстві України, в першу чергу в Законі України “Про вищу освіту”.

Канадський дослідник М. Фуллан у своїх працях писав свого часу про свою країну: “Ми перебуваємо на дуже ранньому етапі належного оцінювання суті та складності масштабних освітніх реформ”, але наразі цей вислів надзвичайно точно оцінює ситуацію у нашій державі [13]. Зазвичай, декларуючи європейські цінності, вищі навчальні заклади імплементують у свою діяльність формальні риси європейської освіти, залишаючи зміст, цілі та методи навчального процесу старими.

Отже, в результаті наведеного аналізу, можна зробити висновок, що в цілому права вищих навчальних закладів, закріплені в Законі України “Про вищу освіту” відповідають міжнародним стандартам і принципам. З огляду на недоліки закону, викладене підтверджує необхідність комплексного підходу до питань прав вищого навчального закладу, які повинні бути вирішені на законодавчому рівні. Прийнятий Закон України “Про вищу освіту” суттєво вдосконалює обсяг прав ВНЗ, разом із тим, на нашу думку, недостатньо повно регламентує дієвий процес імплементації даних прав у повсякденну діяльність ВНЗ.

Враховуючи нинішній стан нашої держави (а с особливою ситуацією у східних регіонах країни, у зоні проведення антитерористичної операції), на нашу думку, потребує окремого врегулювання питання прав вищих військових навчальних закладів (вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання) з огляду специфіки їх сутності і завдань, які на них покладаються.

На нашу думку, законодавець також приділяє недостатню увагу правам вищих учбових закладів у сфері співробітництва з іншими ВНЗ та з іншими організаціями.

Окремої уваги та детального регулювання, на нашу думку, потребує вдосконалення системи прав, наданих ВНЗ, на практиці, що може бути предметом подальших досліджень у цьому напрямку.

Література

1. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні [дата ратифікації Україною 03.12.1999] [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_308.

2. Декларація про узгодження структури системи вищої освіти від 25.05.1998 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://euroosvita.net/?category=17&id=1037>.

3. Спільна декларація міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” від 19.06.1999 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_525.

4. Автономия ВУЗа и академические свободы: соотношение международного и национального правового регулирования / Е.С. Шугрина // Актуальные проблемы российского права : Юридический журнал. - 2013. - № 8. - С. 1041-1049.

5. Вища юридична освіта за останні 15 років: здобутки і проблеми / А. Бойко // Юридична газета. Юр газета : Юридичні питання : практика. - 2006. - №11. - С. 13.

6. В.І. Андрейцев, В.В. Андрейцев. Правнична освіта в Україні : проблеми теорії та практики. - К., 2000. - С.4-5.

7. Стратегічні напрями реформування інституту освіти в Україні // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / ОНЮА, Південноукр. центр гендер. проблем. - О., 2009. - Вип. 36. - С. 3-9.

7. Вища юридична освіта на півдні України: вчора, сьогодні, завтра // Юридична освіта і правова держава (до 150-річчя Юридичного інституту ОДУ) : зб. наук пр. / МО України, Юрид. Ін-т ім. І.І. Мечникова, ОДЮА. - О., 1997. - №1. - С. 136-142.

8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 #1556-VII [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

9. Про затвердження примірнього статуту вищого навчального закладу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2003 № 60 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3128/.

10. Примірний статут вищого навчального закладу: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 05.02.2003 № 60 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/doc/files/news/31/3128/Statut_VNZ.doc.

11. Щодо статутів вищих навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-479 від 08 жовтня 2015 року [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/48037/.

12. Статут Національного університету “Одеська юридична академія” [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2669%3A2015-12-24-14-57-26&catid=230%3A2016-01-25-09-33-23&Itemid=719&lang=ru

13. Фуллан М. Сили Змін : продовження. - Львів : Літопис, 2001. - С. 125

*Жарова О. П.,
аспірант кафедри адміністративного
та фінансового права
Національного університету
“Одеська юридична академія”
Надійшла до редакції: 15.03.2016*

УДК 343.7

НАПРЯМКИ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Автор у статті пропонує здійснювати напрямки методичного забезпечення навчально-виховного процесу з урахуванням розвитку різновидів готовності структурно-логічної моделі готовності поліцейських

до професійної діяльності. У зв'язку із цим була розроблена система розвитку педагогічної та психологічної готовності та її впровадження у навчальний процес.

Ключові слова: готовність, педагогічна, комуніка-